

Maj 2022

Akut reduktion af olie- og naturgasforbrug i Danmark

Som led i udfasningen af naturgas og olie i Danmark

Indledning

Krigen i Ukraine har fået vores øjne op for, at vi ikke kun står i en klimakrise, men at Danmarks og Europas afhængighed af fossile ressourcer fra autoritære lande nu fører til en energi- og forsyningskrise. Vi står i en situation, hvor EU importerer 40 % af sin gas og 20 % af sin olie fra Rusland.

Vi vil i Rådet for Grøn Omstilling undersøge, hvilke hurtigtvirkende tiltag der kan gøre Danmark uafhængig af olie og naturgas - og vise vejen for europæiske lande, der er endnu mere afhængige af russisk olie og naturgas. Dette kræver tiltag, der er mere vidtgående, end vi før har set. Men de er ikke urealistiske eller umulige og har alle en effekt ift. både at reducere klimaskadelige udslip og reducere afhængighed af autoritære regimer. Samtidig kan de supplere langsigtede tiltag.

Regeringen fremlagde d. 19. april 2022 sine forslag til frigørelse fra russisk gas som led i "Danmark kan mere II"-udspillet. Det omfatter bl.a.

- At kommunerne inden årets udgang skal beslutte om nuværende kunder, som opvarmer med gas, skal have fjernvarme, varmepumper el.lign.
- At denne udbygning af fjernvarmenettet skal afsluttes senest i 2028
- Øget og fremrykket udbygning af biogasproduktion.

Rådet for Grøn Omstilling støtter disse tiltag. Dog mener vi, at udbygning af fjernvarmenettet skal fremskyndes yderligere til senest 2026, medmindre der kan etableres midlertidige løsninger (se nedenfor), så der ikke er kunder, der skal fortsætte så længe med naturgas. Fremskyndelsen til 2026 skal ske ved at frigøre ressourcer fra andre ikke-essentielle anlægsarbejder, se nedenfor.

Vi støtter også, at udbygning af vindkraft og solceller fremskyndes, bl.a. fordi elforbruget vil stige, når flere får varmepumper, og der også inkluderes flere store varmepumper i fjernvarmesystemer.

Regeringen skønner, at 30-50% af de nuværende gasbrugere kan få fjernvarme, samt at 20% kan få varmepumpe inden 2030 – og flere senere. Rådet for Grøn Omstilling finder, at der skal sigtes efter at 100% af gas- og olieforbruget til opvarmning erstattes med fjernvarme eller varmepumper inden udgangen af 2027.

Vi finder samtidig, at der mangler en del tiltag i regeringens udspil, hvilket er baggrunden for, at vi har igangsat dette projekt, som har ført til udgivelse af nærværende publikation. Bl.a. har regeringen ikke prioriteret energieffektivisering. De fleste af vores forslag drejer sig direkte om reduktion af forbrug af naturgas og olie. Men vi har også forslag, som skal sikre, at den øgede efterspørgsel efter fjernvarme ikke bremser udviklingen henimod, at fjernvarmen bliver CO₂-neutral og i det hele taget bæredygtigt produceret. Det betyder, at energieffektivisering stadig er vigtig i bygninger opvarmet med fjernvarme, og at vi fremmer bæredygtig produktion af fjernvarme, f.eks. udnyttelse af overskudsvarme fra erhverv samt etablering af store varmelagre, som kan skære toppen af spidslastforbrug.

Naturgas skal udfases ikke blot fra individuel boligopvarmning, men også fra fjernvarmeproduktion - hvor det dog kun udgør en mindre del - og vi skal reducere brug af biomasse, også på fjernvarme- og kraftvarmeværker. Vi bruger allerede langt mere biomasse end Danmarks naturlige andel, og denne biomasse regnes som CO₂-neutral, selv om den i virkeligheden langt fra er det¹.

Også energibesparelser er vigtige, idet vi fremover vil bruge mere el til varmepumper og elbiler. For at kunne udfase naturgas og andre fossile brændsler fra elproduktion er det vigtigt, at vi til gengæld sænker elforbruget på andre områder. Og pga. udveksling af el i Europa vil elbesparelser i Danmark føre til betydelige besparelser på gasforbrug i Europa, se bilag 2.

Som led i projektet har vi bedt EA-Energianalyse om at udrede, hvordan man kan:

1. *Understøtte varmeplanlægning og smidiggøre godkendelse. Forslag til simple godkendelsesproces og vurdering af statens muligheder for bedre at understøtte varmeplanlægningen. Fremlægning af forslag til simple kriterier for kommunernes opdeling af områder i fjernvarmeegnede og varmepumpeegnede områder.*
2. *Sikre midlertidige varmeforsyningsmuligheder. Vurdering af fordele og ulemper ved etablering af midlertidige varmeløsninger til kunder, der venter på fjernvarme.*
3. *Sikre tilstrækkelige ressourcer til hurtig udrulning af fjernvarme og varmepumper. Afdækning af flaskehalse og handlemuligheder, herunder foretagelse af interviews og forslag til prioritering af offentlige arbejder.*

EA-Energianalyses bidrag fremgår af bilag 2.

¹ se f.eks. <https://rgo.dk/eu-boer-vaelge-klimavenlig-vej-til-uafhaengighed-fra-russiske-braendstler/>

Rådet for Grøn Omstillings 12 forslag til handling

1 Mål for udfasning af gas og olie til opvarmning

Der skal indgås en aftale om, at naturgas og olie til brug for opvarmning i boliger og erhverv skal være udfaset inden udgangen af 2027. Derudover opfordrer Rådet for Grøn Omstilling til et forbud mod installation af nye olie- og naturgasfyr i både nye og eksisterende bygninger hurtigst muligt – og senest 1.1.2023.

2 Kampagner målrettet husholdninger, borgere og erhverv

Igangsæt nationale kampagner til reduktion af energiforbrug i boliger og erhverv. Kampagnerne skal omfatte reduktion af energiforbruget til opvarmning og transport, og herunder tilskynde til bl.a.

- Nedsættelse af rumtemperaturen i boliger og kontorer til 21 °C
- Nedsættelse af varmtvandsforbrug
- Fremme af hjemmearbejde, f.eks. en dag om ugen, hvor det er muligt
- Øget brug af kollektiv transport og samkørsel²
- Nedsættelse af hastighed på vejene

3 Støtte til varmeplanlægning i kommuner

Af regeringens energiudspil fra den 19. april fremgår, at alle husholdninger i 2022 skal have besked på, om de får fjernvarme, og fjernvarmen skal udrulles senest i 2028. Dette giver særlige udfordringer til kommunerne, der mangler kompetencer og ressourcer til løsningen af denne opgave. Der er behov for, at regeringen:

- udarbejder en forenklet procedure for beslutning om hvilke områder, der skal forsynes med fjernvarme
- udarbejder metoder, vejledninger og forudsætninger for dette arbejde
- sikrer, at kommuner kan få praktisk hjælp og vejledning, evt. via rejsehold, erfagrupper mv.
- sikrer, at stærke fjernvarmeselskaber kan få mulighed for at udbygge fjernvarmeforsyningen i områder, hvor der ikke allerede er fjernvarmeselskaber, der kan løse opgaven, selvom de ikke er ledningsforbundne.

Rådet har i samarbejde med Ea Energianalyse udarbejdet et konkret forslag til, hvorledes dette kan gennemføres, se bilag 2.

² Uden for byerne, hvor den kollektive trafik kører sjældnere, vil samkørsel ofte være det bedste alternativ til at køre i hver sin bil

4 Midlertidige løsninger til erstatning af gasfyring, mens man venter på fjernvarmen

Regeringen skal udarbejde konkrete tilbud for midlertidige løsninger til de gaskunder, der først kan få tilbud om fjernvarme om flere år, således at disse ikke er henvist til at betale en høj gaspris, mens de venter på at kunne tilslutte sig fjernvarmen.

Der bør etableres ordninger, hvor gaskunder kan bede en virksomhed om at etablere en midlertidig varmeløsning, typisk en luft-vand varmepumpe, der sikrer dels en lavere varmepris, indtil der er mulighed for fjernvarmeforsyning, og dels at bygningen tilsluttes fjernvarmen, så snart der er mulighed herfor. Der kan ydes støtte til disse løsninger på betingelse af, at man tilsluttes fjernvarmen, når nettet er udbygget. Det bør undersøges, om de fjernvarmeselskaber, der etablerer fjernvarmen i de enkelte områder, kan påtage sig denne opgave. Hvis der er lovgivningsmæssige barrierer herfor, bør de fjernes.

Dette vil løse det problem, at gaskunder installerer varmepumper, og dermed mister incitamentet til at koble på fjernvarmenettet, når dette udbygges – og dermed forringes økonomien for de øvrige fjernvarmebrugere i området.

Gaskunder, der skal vente mere end ca. 5 år på fjernvarmen, bør tilbydes ovennævnte løsning. Men både pga. de meget høje gaspriser pt. og af klimahensyn bør der også tilbydes midlertidige løsninger til gaskunder, der skal vente kortere tid, f.eks. 2-4 år. Her kan være tale om at installere en mindre luft-vand varmepumpe i hybriddrift med det hidtidige gasfyr, eller at installere en luft-luft varmepumpe, som kan dække et basisforbrug – som så suppleres af gasfyret i ventetiden. Der kan være nogle praktiske problemer ved disse løsninger, og det har ikke været muligt inden for rammerne af nærværende projekt helt at afklare disse. Men regeringen bør sørge for, at dette afklares snarest, så der også kan tilbydes midlertidige løsninger for disse gaskunder.

5 Løsning af kapacitetsproblemer

Regeringen skal sikre arbejdskraft og materiel til udrulning af fjernvarme og installation af varmepumper ved at indstille ikke-kritisk anlægsarbejde, dvs. arbejder som ikke er nødvendige for samfundets funktion eller for reduktion af klimagasudledning. Det kan f.eks. dreje sig om anlæg af og udvidelse af motorveje. Det er især udbygning af fjernvarmenet, som vil kræve samme type af mandskab og materiel, som også anvendes til vejprojekter. Hertil kommer, at der vil være et særligt behov for smede til fjernvarmeudbygningen. Der anvendes traditionelt stålør til fjernvarme, men der er mangel på stål og dermed høj stålpris for tiden. Der bør derfor arbejdes på i højere grad at bruge plastrør – det kan især ske på de mindre ledninger i de lokale net. Dette ville også mindske manglen på smede til fjernvarmearbejde.

En del af manglen på kvalificeret arbejdskraft til fjernvarmeudbygning kan afhjælpes via efteruddannelse/omskoling. Staten bør stille dette til rådighed, så medarbejdere kan overflyttes til fjernvarmearbejde. Samtidig bør der gøres en særlig indsats for at rekruttere kvalificeret udenlandsk arbejdskraft til denne opgave.

Der er brug for frigørelse af ressourcer frem til og med 2028, hvor fjernvarmen i følge regeringens forslag er lovet færdig til nuværende gaskunder, jf. ovenfor. For at frigøre ressourcer til årene 2022-24, særligt til gravearbejdet, vil det være nødvendigt at udskyde visse vejprojekter, som er vedtaget i tidligere forlig i Folketinget, og hvor man nu er klar til det faktiske anlægsarbejde. Hvad angår seneste infrastrukturaftale fra juni 2021 vil disse projekter typisk "gå i jorden" fra omkring 2025. De kan alligevel være relevante ift. at frigøre ressourcer til fjernvarmeudrulning i årene 2025-28 – hvis det bliver regeringens frist, udgangen af 2028, som bliver gældende, men kortere tid, hvis fristen fremskyndes til 2026, som vi har foreslået.

6 Støtteordninger

Rådet for Grøn Omstilling støtter Regeringens initiativ om at sænke omkostningerne ved indgåelse af lån og ydelse af statsgarantier. Der bør tilbydes en kombination af tilskud og garanti for lån med lav rente til konvertering fra gas- og oliefyr til varmepumper. Dette skal målrettes huse med lav friværdi og familier med lave indkomster.

Vi vurderer, at en lang række af de borgere, der hidtil har fået tilskud til varmepumper, med stor sandsynlighed ville have købt dem, uanset om de fik tilskud. Vi foreslår derfor, at tilskud forbeholdes de borgere, der har mest brug for støtte, f.eks. i udkantsområder. Derudover bør støtten gøres lovbunden over en årrække, således der er sikkerhed for opnåelse af tilskud, hvis man opfylder kriterierne herfor og ikke er afhængig af, om de afsatte puljer er udtømt. Det vil også betyde, at man undgår stop/go-effekter ved udløb af puljer.

7 Udnyttelse af overskudsvarme

Alle virksomheder bør gives maksimal tilskyndelse til at udnytte evt. overskudsvarme i deres bygning og produktion for at mindske energispild. Vilkkårene er allerede stærkt forbedret via de seneste aftaler i Folketinget. Men reglerne bør yderligere forenkles, fx ved at indføre en bagatelgrænse for, hvornår virksomhederne skal betale afgifter for intern udnyttelse af overskudsvarme. Udnyttelse af disse regler skal dog betinges af, at virksomhederne har gennemført relevant energieffektivisering, så de ikke har unødigt højt energiforbrug i forbindelse med produktion af overskudsvarme.

8 Afbureaukratisering af erhvervspuljen

De administrative procedurer, krav om dokumentation og kontrol bør forenkles for mindre virksomheder. Dette kan gøres ved en mere udbredt anvendelse af standardløsninger, der målrettes brancher og teknologier, hvor der er store energi- og CO₂-besparelser.

9 Offentlige Bygninger

De offentlige bygninger, dvs. bygninger, der ejes eller benyttes af staten, regioner og kommuner, skal gå foran i indsatsen for udfasning af olie, naturgas og energibesparelser. I regeringens udspil lægges blot op til at lave en plan for udfasningen af fossil opvarmning i statens bygninger i foråret 2023, men Rådet for Grøn Omstilling mener, at beslutninger i stedet bør træffes. Offentlige bygninger, der bruger olie eller gas, men som ligger i områder, hvor der er mulighed for fjernvarmeforsyning, skal omstille til fjernvarmeforsyning inden udgangen af 2022. I områder, hvor der udbygges til fjernvarme, skal offentlige bygninger tilslutte sig fjernvarmen, så snart fjernvarmeforsyningen er mulig.

I de områder, hvor der ikke er fjernvarme i dag, og hvor fjernvarmen ikke udbygges, skal offentlige bygninger, der bruger naturgas, olie eller andre former for fossil energi, omstille til varmepumper, så snart det er afklaret, at der ikke kommer fjernvarme de pågældende steder, dvs. inden udgangen af 2022.

10 Udfasning af fossil energi til fjernvarmeproduktion

Rådet for Grøn Omstilling støtter regeringens mål om, at fjernvarmeselskaberne inden udgangen af 2023 skal udarbejde en plan for udfasning af naturgas som brændsel. Disse planer skal omfatte udfasning af alle former for fossil energi, og skal inddrage udnyttelse af de "askefrie teknologier" dvs. overskudsvarme, geotermi, varmepumper og store varmelagre³ – men ikke afbrænding af biomasse, som ikke er en bæredygtig form for vedvarende energi.

11 Mere gang i energieffektivisering af bygninger

Udfasningen af naturgas og olie øger behovet for udbygning af den vedvarende energi. Dette kræver nye initiativer til at fremme udbygning af vindmøller på land og off-shore samt af solceller på land. Men det understreger også behovet for at forstærke indsatsen til energieffektivisering.

Rådet for Grøn Omstilling foreslår derfor, at regeringen griber anledningen og tager nye initiativer til at indhøste de store, rentable potentialer for reduktion af energiforbruget i bygninger.

Regeringen bør derfor støtte forslagene fra EU-Kommissionen om skærpeelse af målsætningerne i både Energieffektiviseringsdirektivet og Bygningsdirektivet i de igangværende forhandlinger om de to direktiver. Hvad angår Energieffektiviseringsdirektivet, bør regeringen

³ Store varmelagre nævnes her selv om det ikke er energiproduktion – idet man med disse lagre kan få produktion og forbrug til at passe bedre sammen, undgå spild, f.eks. om sommeren, og bruge varmen senere. At gemme fra sommer til vinter kræver dog mange og meget store lagre

arbejde for, at det overordnede mål for reduktion af det endelige energiforbrug byrdefordeles ud på de enkelte medlemslande, gøres forpligtende og samtidig skærpes til mindst 45 % ift. 2007-fremskrivning. Derudover bør energispareforpligtelsen øges til 2 % per år fra 2024.

Hvad angår Bygningsdirektivet bør regeringen støtte forslaget om indførelse af obligatoriske minimumsstandarder for energieffektivitet i bygninger. Disse forslag bør udvides, således at der ikke kun fastsættes minimumsstandarder for de dårligste bygninger som foreslået af EU-Kommissionen, men for alle bygninger afhængig af bygningernes alder og tekniske karakteristika. Samtidig bør regeringen tage konkrete skridt til at omsætte dette til praktisk politik i Danmark. Dette bør omfatte udmelding af kravene til minimumsstandard for bygninger på mellemlang og lang sigt, herunder krav om at bygninger i lav energiklasse skal energirenoveres ved ejerskifte, skærpede krav til energieffektivitet af bygningskomponenter, fremme udvikling og anvendelse af automatik til styring og effektivisering af energiforbrug i bygninger, fremme fleksibilitet i energiforbrug i bygninger, styrket rådgivningsindsats, sikre adgang til finansiering på rimelige vilkår mm.

12 Reduktion af olieforbrug til transport

Reduktion af olieforbruget i Danmark kan ske via reduktion af brugen af benzin og diesel. Der bør derfor indføres stop for nysalg af benzin- og dieselpersonbiler i 2025, som Norge allerede har som et realistisk mål. Det kan være et led i at nedbringe antallet af fossile køretøjer og dermed forbruget af olie i Danmark.

At sænke hastigheden på motorvejene medfører en reduktion af olieforbruget, så snart det træder i kraft. En justering fra 130 til 110 km/t vil reducere CO₂-udledningen fra den samlede trafik med 0,7 %, som er mere end udledningen fra indenrigsflyvningen.

Billigere offentlig transport øger incitamentet for at tage bussen eller toget fremfor bilen, og både Tyskland, Frankrig og New Zealand har brugt dette virkemiddel som reaktion på krisen. Nedsættelsen bør dels ske som en kampagne i en tidsbegrænset periode, og som en permanent nedsættelse på fx 30%.

Bilag

Bilag 1 - Katalog med forslag til hurtig udfasning af olie og naturgas

Rådet for Grøn Omstilling har udarbejdet en længere liste med tiltag, der kan være med til at reducere brugen af olie og naturgas på kortere og længere sigt: <http://rgo.dk/wp-content/uploads/Bilag-1-Tiltag-til-akut-udfasning-af-olie-og-naturgas.pdf>

Bilag 2 - Ea Energianalyses rapport

Ea Energianalyse har udarbejdet en analyse for Rådet for Grøn Omstilling, der undersøger, hvordan udfasning af naturgas til opvarmning kan fremskyndes: <http://rgo.dk/wp-content/uploads/Ea-Energianalyse-fremskyndet-udfasning-af-gas-til-rumvarme-maj-2022.pdf>